

Nordens Teknikerinstitut AB
fredrik.ericsson@academedia.se

2018-10-05
Dnr 400-2017:7324

Rektor John Feldhoffer vid NTI Handelsgymnasiet
john.feldhoffer@ntig.se

Beslut

efter tematisk kvalitetsgranskning av gymnasieskolans
demokratiuppdrag vid NTI Handelsgymnasiet i
Stockholm stad

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans demokratiuppdrag. Syftet är att granska i vilken utsträckning gymnasieskolans demokratiarbete ger eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare. Granskningen fokuserar särskilt på det klassrumsnära arbetet med demokratiska förmågor som sker inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning ger undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare?
 - a. I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?
 - b. I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?
2. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?
3. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?

Granskningen genomförs i 24 skolenheter, som utifrån program och region, slumpvis valts ut. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. I urvalet har hänsyn tagits till studieförberedande program och yrkesprogram samt en spridning inom tre av myndighetens regionindelningar (Göteborg, Stockholm och Umeå). NTI Handelsgymnasiet, i Stockholms stad med Nordens Teknikerinstitut AB med organisationsnummer 556120-3679 som huvudman ingår i denna granskning. Vid skolan har handelsprogrammet valts ut som exempel på hur undervisningen genomförs.

Skolinspektionen besökte NTI Handelsgymnasiet den 27-28 augusti 2018. Besöket genomfördes av utredarna Ann-Sofie Svensson och Magnus Ledman. Intervjuer med rektorn, elever vid programmet och den undervisande läraren i Samhällskunskap 1a1 vid handelsprogrammet, samt lektionsobservationer har genomförts. Vid tiden för granskningsbesöket hade kursen nyligen inletts, varför bedömningen i vissa delar baseras på lärarens planering för den fortsatta undervisningen.

Vid NTI Handelsgymnasiet i Stockholm stad finns ett högskoleförberedande program, ekonomiprogrammet och ett yrkesförberedande program, handelsprogrammet. På respektive program finns sex klasser, två klasser i varje årskurs. En av skolans samhällskunskapslärare undervisar i kursen Samhällskunskap 1a1 som genomförs vid handelsprogrammet i årskurs 3. Det finns ett arbetslag på handelsprogrammet och ett arbetslag på ekonomiprogrammet. Samhällskunskapsläraren ingår i ekonomiarbetslaget men undervisar på båda programmen.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområde som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionens bedömning

NTI Handelsgymnasiet i Stockholm stad ger eleverna, inom ramen för kursen Samhällskunskap 1a1, en undervisning som i hög utsträckning ger dem de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva medborgare. Skolinspektionen bedömer att läraren i hög utsträckning presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar så att eleverna utvecklar förståelse för såväl olika som andras perspektiv.

Skolinspektionen bedömer att eleverna ges möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former, vilket sker såväl i mindre grupper som i helklass. I dessa diskussioner ger läraren utrymme för skilda synsätt samt ser till att det finns tydliga förhållningsregler som eleverna förhåller sig till när de diskuterar. Skolinspektionen bedömer att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget. Vidare bedömer Skolinspektionen att läraren i hög utsträckning känner till och beaktar elevernas bakgrund och tänkbara behov vid planering av undervisning samt vid genomförandet av undervisningen. Skolinspektionen konstaterar även att undervisningen bedrivs i demokratiska arbetsformer, genom att eleverna ges inflytande över hur undervisningen ska bedrivas. Däremot bedömer Skolinspektionen att läraren inte ger eleverna utrymme för kontroversiella frågor i undervisningen. Läraren klargör dock samhällets demokratiska värderingar samt bedriver en undervisning som aktivt stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer vidare att rektorn behöver se till att eleverna i högre utsträckning övas i olika demokratiska beslutsprocesser inom ramen för Samhällskunskap 1a1, särskilt bereda och argumentera för olika förslag. Avslutningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och lärare i låg utsträckning samverkar i skolans systematiska kvalitetsarbete för att kunna skapa goda förutsättningar för alla elevers möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Skolans utvecklingsbehov ligger därför främst i att utveckla kvalitetsarbetet för att om möjligt i ännu högre utsträckning ge eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare.

Bedömning av fråga 1a: I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?

- Rektorn vid NTI Handelsgymnasiet behöver se till att eleverna i högre utsträckning ges utrymme för diskussion om kontroversiella frågor inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1a1.

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning ges möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former, vilket sker såväl i helklass som i mindre grupper. I dessa diskussioner finns utrymmet och möjligheten för eleverna att uttrycka enskilda argument och olika ställningstaganden. Det är ett tillåtande klimat i klassrummet som präglas av ömsesidig respekt hos eleverna.

Skolinspektionen bedömer vidare att läraren i hög utsträckning presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar i syfte att utveckla elevernas förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren ger eleverna i låg utsträckning utrymme att diskutera tänkbart kontroversiella frågor i undervisningen. Vidare tydliggör läraren i hög utsträckning samhällets demokratiska värderingar samt bedriver en undervisning som stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt.

Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag från skolan visar att eleverna får möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former. Såväl flickorna som pojkarna berättar vid intervjuer att läraren uppmuntrar dem till diskussioner och ställer följdfrågor som syftar till att utveckla deras olika perspektiv. Eleverna berättar om en uppgift där läraren tilldelade dem ett antal påståenden som var kopplade till demokrati. Eleverna skulle därefter ta ställning till dessa påståenden genom att placera sig i klassrummet med instruktionen att de även skulle vara beredda på att motivera sitt ställningstagande. Läraren uppger exempel på de påståenden som eleverna fick ta ställning till; "det finns problem med en demokrati", "det är en skyldighet att rösta" och att "rösta påverkar vår vardag".

Under den lektionsobservation som Skolinspektionen genomför i samband med skolbesöket förekommer såväl diskussioner i små grupper som diskussioner i helklass. Eleverna tilldelas en skrivuppgift som heter "Demokratins problem". Av den skriftliga instruktionen framgår att eleverna bland annat, individuellt och skriftligt, ska ta ställning för eller emot sänkt rösträttsålder. I sitt resonemang ska eleverna motivera sina ställningstaganden samtidigt som de ska utgå från vilka konsekvenser det kan få utifrån ett demokratiperspektiv. Eleverna kan även välja två andra områden att skriva om; "förbjuda antidemokratiska organisationer" och "civil olydnad". Inför att eleverna ska ta sig an uppgiften tipsar läraren eleverna om att först bestämma sitt ställningstagande och därefter komma på argumenten som stödjer detta innan de påbörjar sin argumenterande text. Under den observerade lektionen ägnas en del av lektionen till att eleverna får diskutera i smågrupper och ta ställning för eller emot att sänka rösträttsåldern. Läraren går under tiden runt i klassrummet och engagerar sig i elevernas diskussioner. Läraren lyfter sedan resultatet av gruppdiskussionerna i helklass och efterfrågar elevernas argument. Några elever argumenterar då för att sänka rösträttsåldern till 16 år; "ungdomarna i samhället blir mer inkluderade, vilket skapar trygghet". Läraren bemöter svaret genom att fråga klassen om det kan påverka hur man accepterar ett politiskt beslut. En elev svarar att det beror på om det är ett bra eller dåligt beslut för individen. Läraren ställer då frågan om det är lättare att godta ett beslut när man varit delaktig i processen att fatta det. Eleverna är tveksamma om det kan ha någon betydelse. Läraren förtydligar och ger eleverna ett för dem mer närliggande exempel som rör deras kommande studentskiva. Läraren undrar om eleverna skulle godta att rektorn skulle bestämma upplägget kring elevernas studentskiva. Eleverna reagerar och anser att det inte skulle vara okej.

Vidare framkommer i intervjuer med rektorn, lärare och elever samt i det inskickade materialet från skolan att läraren presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar för eleverna. Detta framgår av ovannämnt exempel från lektionsobservationen där läraren analyserar sänkt rösträtt med eleverna. Läraren berättar i intervju att han, vid exempelvis genomgång av de politiska partiernas ideologier, kommer att presentera två sidor för att eleverna ska få en större förståelse. Läraren säger att det är viktigt att eleverna får en insikt till sitt ställningstagande och därför ifrågasätter läraren bland annat varför eleven tycker som den gör. Detta bekräftas i elevintervjuerna där eleverna uppger att läraren även brukar ge andra perspektiv på ett ställningstagande för att de ska nå en större förståelse för olika perspektiv. Ett exempel på när läraren och eleverna diskuterar om konflikter som kan uppstå mellan olika demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna tillsammans med eleverna är när de diskuterar om konsekvenser av en skyldighet att rösta. Argument som framfördes var att det innebär att utgå från alla människors lika värde att låta allas röster höras å ena sidan och individens frihet att undvika att rösta å andra sidan.

Av intervjuer med elever, lärare och rektorn framgår att eleverna inte ges utrymme att diskutera tänkbart kontroversiella frågor i undervisningen. Det framkommer från genomförda intervjuer med lärare och elever, samt av lektionsobservationerna att tänkbart kontroversiella frågor inte förekommer inom ramen för Samhällskunskap 1a1. Läraren och eleverna uppger att exempelvis sakfrågor som invandring, flyktingfrågor och religion kan vara frågor som väcker känslor och spänningar mellan eleverna då de tycker att dessa frågor är viktiga och de dessutom har tydligt motsatta åsikter, men att läraren inte givit eleverna något utrymme att diskutera dessa i undervisningen. Läraren har inte heller på något sätt presenterat på vilket sätt denne avser att ge eleverna utrymme att diskutera tänkbara kontroversiella frågor under resterande del av kursen. På Skolinspektionens fråga till eleverna om de säger vad de tycker när de tycker annorlunda än klasskamraterna så svarar eleverna att de gör det när det inte finns något rätt eller fel i en fråga, dock inte om frågan skulle vara kontroversiell i gruppen.

Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag från skolan visar att läraren klargör samhällets demokratiska värderingar och bedriver en undervisning som aktivt stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt. Läraren uppger att det för honom är viktigt att ha en god dialog med sina elever samt att det finns en struktur där alla får komma till tals i klassrummet. Läraren berättar att han låter eleverna få skriva ner sina åsikter och önskemål om kursen för att bättre fånga upp deras åsikter. Vidare berättar läraren att om elever har olika åsikter i en diskussion styr läraren upp situationen så att inte eleverna pratar i munnen på varandra. Eleverna ska få komma till tals och läraren lyssnar in vad de har att säga. Om eleverna börjar upprepa samma argument bjuder läraren in andra elever som vill tillföra något nytt i diskussionen. Läraren säger att det är bra att tillföra fler perspektiv i en sådan diskussion och berättar att eleverna erbjuds hjälp med att formulera sina åsikter. Läraren uppger att han försöker cirkulera så mycket som möjligt i klassrummet för att på så sätt kunna hjälpa alla elever utifrån deras förutsättningar. Vissa elever är i behov av mer tid och stöd. För att fånga upp alla elever och för att ge alla elever individuell stöttning inför kommande lektion samlar läraren efter varje lektion elevernas påbörjade uppgifter på skolans lärplattform, vilket framkom i den observerade lektionen som Skolinspektionen genomförde. Läraren säger att han alltid frågar elever som uttrycker sig exempelvis främlingsfientligt varför de tycker så. Läraren uppger att elevens åsikt kan

baseras på okunskap och därför bör eleverna motivera sina tankar. Läraren berättar att det är viktigt att tydliggöra vilka regler och ramar som finns inför en diskussion då är det lättare att påpeka för en elev som inte förhåller sig till dessa. Eleverna beskriver läraren som rättvis och konsekvent i sitt förhållningsätt att tillämpa ordningsreglerna. Vidare berättar eleverna att de under första lektionen har diskuterat vad demokrati innebär.

Bedömning av fråga 1b: I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område.

- Rektorn vid NTI Handelsgymnasiet behöver se till att eleverna i högre utsträckning ges möjlighet att öva sig i demokratiska beslutsprocesser inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1a1, detta såväl när det handlar om att bereda en fråga inför ett avgörande, som genom att praktiskt öva sig i olika mötesformer, röstningsförfaranden och majoritetsprinciper samt analysera konsekvenserna av dessa.

Skolinspektionen bedömer att eleverna i låg utsträckning får en undervisning som utvecklar deras praktiska förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser såväl när det handlar om att bereda en fråga inför ett avgörande, som genom att praktiskt öva sig i olika mötesformer, röstningsförfaranden och majoritetsprinciper samt analysera konsekvenserna av dessa. Skolinspektionen bedömer dock att undervisningen i hög utsträckning bedrivs i demokratiska arbetsformer.

Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag från skolan visar att eleverna inte får möjlighet till att praktiskt öva sig i demokratiska beslutsprocesser. Läraren och eleverna uppger att eleverna inte övas i demokratiska beslutsprocesser vad gäller exempelvis att bereda och argumentera för förslag till beslut. Eleverna övas inte heller i olika mötesformer, röstningsförfaranden eller majoritetsprinciper vilket framgår av intervjuer, lektionsobservationer och skriftligt underlag. Läraren analyserar inte heller konsekvenserna av dessa tillsammans med eleverna. Läraren berättar att det exempelvis inte kommer att genomföras något skolval, trots att detta skulle kunnat ge eleverna möjlighet att praktiskt öva sig i röstningsförfarande och möjlighet att analysera konsekvenserna av detta med eleverna enligt läraren.

I intervju med rektorn, läraren och eleverna samt i skriftligt underlag framgår att undervisningen bedrivs i demokratiska arbetsformer. Rektorn, läraren och eleverna uppger att eleverna får möjlighet till reellt inflytande i kursen Samhällskunskap 1a1. Rektorn berättar att alla elever ska, utifrån sina förutsättningar, lära sig så mycket som möjligt vilket de får genom att ha inflytande i undervisningen. Läraren och eleverna uppger att eleverna redan vid introduktionen av kursen Samhällskunskap 1a1 skriftligt fick uppge sina förväntningar, målsättningar och önskemål kring undervisningen i kursen till läraren. Detta framgår även av det skriftliga underlaget som skickades in till Skolinspektionen i samband med granskningen. Läraren uppger att han så långt det är möjligt försöker att tillmötesgå elevernas önskemål vid planeringen av kursen. Eleverna har även senare under kursen fått skriva ner sina åsikter och önskemål. Läraren säger att det är lättare att fånga upp allas åsikter på detta sätt. Eleverna bekräftar detta i intervjuer och säger att läraren är lyhörd inför

deras åsikter. De säger även att de upplever att de har de färdigheter som krävs för att delta i undervisningens utformning, exempelvis att de känner till vilka mål som finns för kursen.

Bedömning av fråga 2 och 3: I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor, samt för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1?

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område.

- Rektorn vid NTI Handelsgymnasiet behöver i högre utsträckning tillsammans med lärarna gemensamt planera genomförandet av skolenhetens demokratiuppdrag.
- Rektorn vid NTI Handelsgymnasiet behöver tillsammans med lärarna i högre utsträckning följa upp och analysera huruvida eleverna vid skolenheten utvecklar demokratiska förmågor, så som förståelse för andras perspektiv, förståelse för vad det demokratiska förhållningssättet innebär, samt praktisk förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna i låg utsträckning inom ramen för skolans kvalitetsarbete samverkar för att skapa goda förutsättningar för alla elevers, inklusive pojkars och flickors, möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Vidare bedömer Skolinspektionen att rektorn och lärarna i låg utsträckning följer upp och analyserar skolenhetens demokratiuppdrag, exempelvis vad gäller vilka resultat som nås kring förståelse för andras perspektiv, förståelse för vad de demokratiska förhållningssättet innebär, samt praktisk förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser.

Skolinspektionen bedömer dock att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget genom att tillföra lämpliga resurser för demokratiuppdraget utifrån elevernas, inklusive pojkars och flickors, behov och förutsättningar. Lärarna ges möjligheter till kompetensutveckling, framförallt i organiserade former av kollegialt lärande som är relevant för genomförandet av demokratiuppdraget. Vidare bedömer Skolinspektionen att läraren i hög utsträckning känner till och beaktar elevernas, inklusive pojkars och flickors, bakgrund och tänkbara behov vid planeringen av undervisningen, samt att läraren i hög utsträckning utgår från den enskilda elevens, inklusive pojkars och flickors, behov, förkunskaper och förutsättningar vid genomförandet av undervisningen.

Skolinspektionens intervjuer och skriftligt underlag från skolan visar att det inte finns någon samverkan där rektorn och lärare planerar eller följer upp och analyserar genomförandet av skolenhetens demokratiuppdrag. Rektorn beskriver i den inskickade dokumentationen att skolan vid ett flertal tillfällen mäter hur elever, såväl pojkars som flickors, upplever skolan. Detta sker dock i form av utvärderingar i respektive klass och individuella elevenkäter under höst- respektive vårtermin. Exempel på områden som mäts regelbundet är studiero, engagerande undervisning, trygghet och elevernas möjlighet till inflytande. Läraren och rektorn säger att det inte finns något forum där det förs ett resonemang tillsammans med lärarna och rektorn om tänkt undervisningsinnehåll, för att identifiera behov av kompetensutveckling eller samverkan med andra lärare. Läraren uppger att han inte känner till hur mycket tid som rektorn eventuellt förväntar sig att läraren ska lägga på uppdraget.

Läraren känner heller inte till om arbetet med demokratiuppdraget är angivet i skolans kvalitetsarbete.

Av intervjuer med rektorn och läraren framkommer att rektorn skapar goda förutsättningar för uppdraget. Rektorn berättar att han känner till och beaktar elevernas bakgrund och tänkbara behov utifrån kön, migrationsbakgrund och socioekonomi och tar hänsyn till dessa faktorer vid klassindelning. Rektorn uppger att planerings-, uppföljnings- och utvecklingstid för läraren för demokratiuppdraget ingår i helhetsuppdraget som lärare på skolan. På skolan finns något som skolan kallar "lärande team". Enligt rektorn finns ingen permanent fördelning av lärarna i dessa utan konstellationen bestäms utifrån temat för det pågående kollegiala lärandet. Rektorn uppger att lärarna har avsatt tid, två timmar per vecka för "lärande team" samt 80 minuter mötestid i arbetslaget per vecka. Vid dessa mötestillfällen finns utrymme att arbeta med demokratiuppdraget. I början av läsåret är ett "lärande team" avsatt för att enkom ägna sig åt demokratiuppdraget. Vidare avsätter skolan resurser och tid för genomförande av auskultationer, månatliga utvärderingar i respektive klass med mentor. Rektorn berättar att han ständigt tar strategiska beslut som knyter an till demokratiuppdraget i form av likabehandlingsarbetet, utformningen av ordningsregler, arbetet med elevrådet samt att alla elever ska få utrymme och taltid.

Av intervjuer med läraren framgår att han känner till och beaktar olika elevers, inklusive flickors och pojkars, olika bakgrund och behov vid planeringen och genomförandet av undervisningen. Läraren exemplifierar detta genom att konstatera att faktorer som socioekonomisk bakgrund, studievana vårdnadshavare samt migrationsbakgrund har betydelse, även om det varierar mellan olika elever. Vissa elever är till exempel mer insatta i politiska frågor medan området är nytt för andra. Vissa elever med utländsk härkomst har språksvårigheter i svenska, andra har det inte. För att läraren ska få kännedom om elevernas olika förutsättningar vid planeringen av undervisningen gör han en tidig kunskapskartläggning inför de arbetsområden som undervisningen ska handla om och kan även då identifiera och nivåanpassa innehållet efter elevernas behov och förutsättningar vid fortsatt planering.

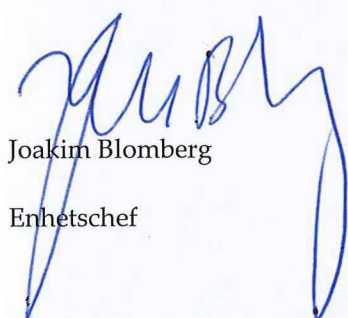
Läraren berättar att han har höga förväntningar på eleverna i undervisningen oavsett kön och försöker fånga upp elevernas kunskaper tidigt genom kunskapskartläggningen i ämnet. Under lektionsobservationen som Skolinspektionen genomför framkommer hur läraren bemöter eleverna i klassrummet genom att under lektionen gå runt och vägleda alla elever utifrån sina förutsättningar. En elev uttrycker att hen har svårigheter att komma igång med sin text. Läraren ger olika tips på hur eleven kan börja skriva. En annan elev är osäker på hur hen ska referera rätt i uppgiften. Läraren svarar och visar hur eleven ska skriva och använda sig av den refererade källan rätt för att lösa uppgiften. Innan lektionen avslutas vill läraren att alla elever lämnar in sina texter på skolans lärportal så att läraren kan följa upp och hinna ge individuell skriftlig vägledning inför nästa lektion. Såväl flickor som pojkar berättar vid sina intervjuer att läraren behandlar alla elever rättvist. Rektorn uppger att det ligger i alla lärares uppdrag att hitta extra anpassningar om det finns behov för det i undervisningen.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 1 april 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.umea@skolinspektionen.se, eller per post till, Skolinspektionen, Box 3177, 903 04 Umeå. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2017:7324) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

Joakim Blomberg
Enhetschef

Ann-Sofie Svensson
Föredragande

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:
www.skolinspektionen.se/demokrati

Bilaga: Författningsstöd

Rättslig reglering mm

Ett av gymnasieskolans viktiga uppdrag är att förmedla och förankra respekt för de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Utbildningen ska därför utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet och solidaritet mellan människor. I utbildningen ska hänsyn tas till elevernas olika behov. Eleverna ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Utbildningen syftar också till att främja elevernas allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare. (Skollagen 2010:800: 1 kap. 4-5 §§). Gymnasieskolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Eleverna ska också ges kunskaper och förutsättningar för att kunna delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv (Skolverket 2011: 11f). Läroplanen slår fast att det inte är tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden – undervisningen måste också bedrivas i demokratiska arbetsformer och utveckla elevernas förmåga och vilja att ta personligt ansvar och aktivt delta i samhällslivet (Skolverket 2011: 6).

Utbildningen i gymnasieskolan ska vara likvärdig och samtidigt anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter (Skolverket 2011:6).

Skollagens krav på systematiskt kvalitetsarbete innebär att huvudmän och skolenheter systematiskt och kontinuerligt ska följa upp verksamheten, analysera resultaten i förhållande till de nationella målen och utifrån det planera och utveckla utbildningen. Verksamhetens resultat behöver dessutom följas upp, analyseras och bedömas i förhållande till vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt i genomförandet. Även vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är det viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning. (Skolverket 2012:11). I en rad studier är sambanden mellan individfaktorer som social bakgrund, kön och etnicitet och utbildningsresultat väl belagda. Detta gäller framför allt hur olika aspekter av elevernas sociala bakgrund (föräldrarnas utbildningsnivå, kulturella kapital, etc) påverkar deras skolresultat. Även i den internationella forskningen är socioekonomisk status (familjens inkomst, yrke och utbildning) kopplat till elevernas resultat (Skolverket 2009:31).

Av skollagen framgår att rektorn ska leda och samordna det pedagogiska arbetet och ha ett särskilt ansvar för att utbildningen utvecklas. Rektorn ska också besluta om sin enhets inre organisation och fatta sådana beslut som det av skollagen och andra författningar framgår att rektorn ska fatta. Det handlar bland annat om ansvaret för den övergripande organisationen av det pedagogiska arbetet och skolans kontakter med arbetslivet och det omgivande samhället (Skolverket 2013a:5). Det är viktigt att rektorn följer upp hur arbetssätt och metoder i undervisningen påverkar elevers lärande och utveckling. Utgångspunkten är de nationella mål och de områden som man har beslutat att fokusera i utvecklingsarbetet. Rektorn bör se till att verksamheten genomförs utifrån den gjorda planeringen (Skolverket 2012:28f).

I läroplanen betonas förståelse och medmänsklighet och att främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Alla som verkar i skolan ska alltid hävda de grundläggande värden som anges i skollag och läroplan och klart ta avstånd från det som strider däremot. Samtidigt ska skolan sträva efter saklighet och allsidighet och vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram (Skolverket 2011: 5f). Här finns en spänning mellan att å ena sidan stimulera elevers åsiktsyttrande samtidigt som eleverna ska påverkas att omfatta vissa värden. Centralt blir här de riktlinjer som läroplanen anger för lärarnas ansvar där läraren ska klargöra det svenska samhällets grundläggande demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna och tillsammans med eleverna diskutera konflikter som kan uppstå mellan dessa värden och rättigheter och faktiska händelser. Lärarna ska därtill öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av detta (Skolverket 2011: 12).

Sammanfattningsvis kan skolans demokratiska uppdrag utifrån läroplanens inledande kapitel kopplas till tre olika aspekter – *grundläggande demokratiska värderingar* (ex. jämställdhet och solidaritet), *medborgerliga förmågor* (ex. kritisk reflektion, kommunikation, konflikthantering och demokratiskt beslutsfattande) och *teoretiska kunskaper om politik och samhälle* (Skolverket 2011, Ekman & Pilo 2012), varav denna granskning fokuserar på förmågorna. Annorlunda uttryckt består skolans demokratiska uppdrag i att dels förmedla kunskaper om samhället och demokratin på system- och institutionsnivå, och dels färdigheter i att tillämpa ett demokratiskt förhållningssätt för att kunna delta i samhällslivet (Långström & Virta 2016: 35 och 57).

Skolans demokratiuppdrag är ett övergripande arbete som ska genomsyra hela skolans verksamhet och ingår i flera ämnen (Skolverket 2013: 5; Långström & Virta 35). Samtidigt har samhällskunskapsämnet i flera hänseenden en särställning när det gäller att förmedla och förankra dessa demokratiska kunskaper och färdigheter (Skolverket 2010: 44, Ekman & Pilo 2012: 59; Långström & Virta 2016: 23 och 35). Ämnesplanen anger att undervisningen i samhällskunskap i gymnasieskolan syftar till att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna. Dessutom ska undervisningen bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Fokus ligger på såväl förmedling av teoretiska kunskaper om demokratiska förhållningssätt och mänskliga rättigheter som utveckling av förmågor kopplade till att analysera samhällsfrågor och uttrycka sina kunskaper och uppfattningar (Skolverket 2011: 143ff). Samhällskunskapsämnet utgör således en central del skolans i demokratiska uppdrag (Långström & Virta 2016: 23).

Mot denna bakgrund avgränsas granskningen av gymnasieskolans demokratiuppdrag mot just hur detta uppdrag förvaltas och gestaltas inom ämnet Samhällskunskap. För att möjliggöra jämförelser mellan yrkes- och högskoleförberedande program riktas granskningen specifikt mot den gymnasiegemensamma kursen Samhällskunskap 1a/1b.

Referenser

- Ekman, Joakim & Pilo, Lina (2012) *Skolan, demokratin och de unga medborgarna*. Stockholm: Liber.
- Långström, Sture & Virta, Arja (2016) *Samhällskunskapsdidaktik. Utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*, 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*.

Skolverket (2010) *Morgondagens medborgare*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011) *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2012) *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013) *Förskolans och skolans värdegrund*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013a) *Juridisk vägledning. Mer om ...Förskolechefen och rektorn*. Stockholm: Skolverket.